

Pagrindinių tikrinamų ūkio subjektų teisių ir pareigų sąvadas

I. SAŲOKOS:

Ūkio subjektas – fizinis ar juridinis asmuo arba kita organizacija, juridinio asmens ar kitos organizacijos filialas, Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdamas teisės aktų reglamentuojamą ūkinę veiklą, kurią prižiūri subjektai (priežiūros institucijos) įstatymų nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą.

Priežiūros institucija – įstatymų nustatyta tvarka įgaliotas atlikti viešąjį administravimą subjektas, vykdamas veiksmus (ūkio subjekto dokumentų, darbų patikrinimus, tyrimus, inspektavimus, dokumentų poėmius ir kiti), kuriais tikrinama ūkio subjekto veikla.

Veiklos patikrinimas – tai priežiūros institucijų veiksmai, kuriais tikrinama ūkio subjekto veikla. Patikrinimas apima: pasiruošimą patikrinimui, vizitą į ūkio subjekto veiklos vietą, veiklos, jos sąlygų ir (ar) dokumentacijos inspektavimą, tyrimą, bei išvadų parengimą ir sprendimo priėmimą.

Planiniai patikrinimai – priežiūros institucijos vykdomi patikrinimai, skirti prevencijai, iš anksto planuojami metams ar trumpesniam laikotarpiui. Planiniai patikrinimai atliekami pagal nustatytam laikotarpiui planuojamų tikrinti ūkio subjektų sąrašą, kuris sudaromas vadovaujantis kriterijais, numatytais priežiūros institucijos patikrinimų atlikimo tvarkoje. Planinių patikrinimų pirminis tikslas – informacijos apie ūkio subjektą vertinimas ir metodinės pagalbos ūkio subjektui teikimas.

Neplaniniai patikrinimai – priežiūros institucijos patikrinimai, atliekami turint informacijos ar kilus pagrįstam įtarimui dėl ūkio subjekto veikos, kuri gali prieštarauti teisės aktams, siekiant užtikrinti, kad buvo pašalinti ūkio subjekto veiklos ankstesnio patikrinimo metu nustatyti teisės aktų pažeidimai arba reaguojant į neįprastas situacijas bei įvykius – vykdomi nepranešus ir esant teisės aktuose numatytam pagrindui bei priežiūros institucijos sprendimui.

Kontrolinis klausimynas – priežiūros institucijos vadovo patvirtintas ir viešai paskelbtas dokumentas, įgalinantis patikrinti šiame dokumente išdėstytų esminių teisės aktų reikalavimų tam tikroje srityje laikymąsi, atliekant ūkio subjekto patikrinimą.

Tikrintojas – priežiūros institucijos vardu veikiantis asmuo / darbuotojas (inspektorius), turintis įgaliojimus atlikti ūkio subjektų veiklos patikrinimą.

II. TIKRINAMO ŪKIO SUBJEKTO TEISĖS:

1. Teisė pasirengti patikrinimams:

- Teisė žinoti, ar ūkio subjektas bus tikrinamas einamaisiais metais ar kitu trumpesniu laikotarpiu. Patvirtinti ūkio subjektų **planinių patikrinimų sąrašai** (planai) ir jų pakeitimai viešai skelbiami priežiūros institucijos interneto svetainėje arba apie įtraukimą į planus ūkio subjektai informuojami individualiai ne vėliau kaip per 3 darbo dienas, išskyrus teisės aktų numatytus atvejus.

PASTABA: Išimtyms gali būti taikomos specialioms planiniams patikrinimams (pavyzdžiui, vykdamas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos, Muitinės departamento ar Valstybinės mokesčių inspekcijos patikrinimus ir kt.), kai apie planinius patikrinimus ūkio subjektai nėra informuojami.

- Teisė **būti informuotam apie numatomą vykdyti planinį patikrinimą prieš 10 darbo dienų** raštu arba elektroniniu būdu, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. Priežiūros institucijos pranešime turėtų būti nurodyta: atliekamo patikrinimo pagrindas, terminas, dalykas ir preliminarus dokumentų, kuriuos ūkio subjektas turi pateikti priežiūrą atliekančiam subjektui, sąrašas.

PASTABA: Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos visi patikrinimai vykdomi išimtinai be įspėjimo, prieš kitų priežiūros institucijų patikrinimus pranešimas nesiunčiamas teisės aktų nustatytais atvejais. Išimtiniais atvejais įspėjimo terminas gali būti trumpesnis nei 10 darbo dienų (pvz., dalies Valstybinės mokesčių inspekcijos patikrinimų atveju).

- Interneto svetainės www.versli Lietuva.lt skiltyje „Kontroliniai klausimynai“ ir priežiūros institucijų interneto svetainėse **susipažinti su priežiūros institucijų parengtais atskirų ūkinės veiklos sričių kontroliniais klausimynais.**

2. Teisė į konsultaciją ir informaciją:

- Teisė **gauti priežiūros institucijos konsultaciją ar kitą informaciją** teisės aktų reikalavimų taikymo klausimais pagal priežiūros institucijos kompetenciją;

- Ūkio subjektui **poveikio priemonės netaikomos, jeigu** jis savo veikloje **vadovavosi** priežiūros institucijos rašytine, viešai paskelbta ar kitaip **įpareigojančia konsultacija**, kuri vėliau pripažįstama klaidinga, išskyrus įstatymų numatytas išimtis.

PASTABA:

1. Atskiri teisės aktai (pvz., Mokesčių administravimo įstatymas) gali numatyti arba priežiūros institucijos gali savanoriškai priimti atsakomybę už klaidingą konsultavimą telefonu, įsipareigodamos netaikyti poveikio priemonių už pažeidimus dėl klaidingų konsultacijų, suteiktų telefonu, esant pokalbių įrašymo ir skambinančio asmens nustatymogalimybės.

2. Sprendimą dėl poveikio priemonių netaikymo priima priežiūros institucija atsižvelgdama, į tai, kad klaidinga priežiūros institucijos konsultacija nesudaro pagrindo netaikyti poveikio priemonių skyrimui, esant bent vienai iš Viešojo administravimo įstatymo 36³ straipsnio 3 dalyje numatytų aplinkybių:

i) po konsultacijos buvo pakeistas teisinis reglamentavimas;

ii) ūkio subjektas buvo informuotas, kad konsultacija klaidinga ir iki pažeidimo nustatymo praėjęs terminas buvo pakankamas pažeidimams ištaisyti;

iii) poveikio priemonės yra būtinos ir neišvengiamos siekiant užkirsti kelią žalos visuomenei ar kitų asmenų interesams arba aplinkai atsiradimui;

iv) jeigu teisės aktuose klaidinga konsultacija yra numatyta kaip ūkio subjekto atsakomybę lengvinanti aplinkybė.

- Priežiūros institucijų **internetu svetainėse** specialioje skiltyje „Ūkio subjektų veiklos priežiūra“ ūkio subjektas gali **rasti šią informaciją:**

- i) ūkio subjekto ūkinei veiklai taikytinų ir reikalavimus numatančių teisės aktų sąrašus/sąvadus;
- ii) kontrolinius klausimynus;

- iii) priešžiūros institucijos patikrinimų atlikimo tvarką ir priimtų sprendimų apskundimo tvarką;
- iv) informaciją apie konsultavimą.

3. Teisė žinoti patikrinimo pagrindą:

- Ūkio subjekto atstovas turi teisę reikalauti, **kad tikrintojas prisistatytų** ir pateiktų dokumentus, patvirtinančius savo įgaliojimus.

PASTABA: Dažniausias įgaliojimus patvirtinantis dokumentas yra Valstybės tarnautojo pažymėjimas:

Valstybės tarnautojo pažymėjimo pavyzdys

- Visais patikrinimų atvejais – tikrintojas privalo pateikti, o ūkio subjekto atstovas turi teisę **susipažinti su priešžiūros institucijos pavedimu (sprendimu) atlikti patikrinimą**, kuriame turi būti nurodyta:

- i) asmens, kuriam pavesta atlikti patikrinimą duomenys (vardas ir pavardė, pareigos);
- ii) duomenys apie patikrinimą (patikrinimo tikslas ir rūšis, adresą bei konkretų patikrinimo dieną arba patikrinimo laikotarpį).

PASTABA: Pareigą tikrintojui turėti institucijos vadovo arba jo įgalioto asmens pasirašytą pavedimą atlikti patikrinimą numato Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 1150 „Dėl valstybinių kontrolės institucijų atliekamų patikrinimų“.

- Prieš pradėdamas **neplaninį** patikrinimą ūkio subjektui **įteikiama** patvirtinta pavedimo (sprendimo) atlikti **neplaninį patikrinimą kopija**.

4. Teisė dalyvauti patikrinimo procese:

- Teisė **dalyvauti** asmeniškai arba paskirti atstovą (tokį sprendimą priima ūkio subjekto vadovas) **patikrinimo metu** tikrinant faktines aplinkybes;
- Teisė **susipažinti su** patikrinimo metu **surinkta informacija**, patikrinimo aktu ir žodžiu arba raštu **teikti paaiškinimus**;
- Teisė patikrinimo metu **teikti klausimus tikrintojams ir gauti jų konsultaciją**, (kiek tai netrukdo siekti patikrinimo tikslų);

PASTABA: Ūkio subjektų konsultavimas veiklos vykdymo klausimais, yra neatsiejama ūkio subjektų veiklos priešžiūros vykdymo dalis, tačiau teisė gauti tikrintojų konsultaciją patikrinimo metu nėra absoliuti. Atsižvelgiant į Viešojo administravimo įstatymo 36² straipsnio 1 dalies 5 punktą

nuostatas, įtvirtinančias metodinės pagalbos teikimo principą, patikrinimų metu konsultacijos neteikiamos, jeigu jos trukdytų siekti ūkio subjektų veiklos priežiūros tikslų.

- Teisė patikrinimo metu priežiūros institucijai **neteikti dokumentų, jeigu:**
 - i) tikrintojas prašo konkrečios formos dokumentų ar duomenų, kurių rengimas nenumatytas teisės aktuose ir tam reikėtų sukurti dokumentus ar informacijos rinkmenas, kas reikalautų neproporcingai didelių darbo ir laiko sąnaudų;
 - ii) dokumentai ar jų kopijos jau pateikti kitai priežiūros institucijai ir raštu nurodomas jų turėtojas.

5. Teisė į sąžiningą priežiūrą:

- Teisė **kreiptis į priežiūros institucijos vadovą dėl** tikrintojų įgaliojimų viršijimo ar kitų **neteisetų veiksmų;**
- Teisė teisės aktų nustatyta tvarka skųsti **teismui** ūkio subjekto teises ar teisėtus interesus galimai pažeidžiančius **priežiūros institucijos veiksmus, neveikimą ar administracinius sprendimus;**
- Teisė, susidūrus su korupcinio pobūdžio veiksmais ar elgesiu, **kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą;**
- **Teisė išimtiniais atvejais išvengti poveikio priemonių taikymo** už teisės aktų reikalavimų pažeidimus:
 - i) **Pirmaisiais veiklos metais** už pirmojo planinio patikrinimo metu nustatytus pažeidimus, tikrintojui nustatant terminą pažeidimams pašalinti, išskyrus atvejus, kai poveikio priemonės yra būtinos ir neišvengiamos, siekiant užkirsti kelią žalos visuomenei ar kitų asmenų interesams arba aplinkai atsiradimui, kai ši žala ar pavojus yra labai reikšmingi;

PASTABA:

1. *Teisės aktų reikalavimo pažeidimo įvertinimą atlieka ir sprendimą dėl poveikio priemonių netaikymo priima priežiūrą atliekanti institucija.*
2. *Didžioji dalis (51) priežiūros institucijų pasirašė Deklaraciją dėl pirmųjų verslo metų, kuria įsipareigojo aukščiau įvardintą nuostatą dėl atleidimo nuo poveikio priemonių taikyti visų poveikio priemonių rūšių atžvilgiu. Deklaracijos nepasirašiusios priežiūros institucijos Viešojo administravimo įstatymu (36^a straipsnio 7 dalis) yra įpareigosotos netaikyti tik tų poveikio priemonių, kurios susijusios su ūkio subjekto veiklos ribojimu.*

- ii) Už teisės aktų reikalavimų pažeidimus, kurie priežiūros institucijos įvertinti kaip **mažareikšmiai;**

PASTABA:

1. *Teisės aktų reikalavimo pažeidimo įvertinimą atlieka ir sprendimą dėl poveikio priemonių netaikymo priima priežiūrą atliekanti institucija, vadovaudamasi jos veiklą reglamentuojančiais teisės aktais.*
2. *Priežiūros institucija netaiko poveikio priemonių ūkio subjektams, jeigu nustatytas teisės aktų reikalavimų pažeidimas yra mažareikšmis. Teisės aktų reikalavimų pažeidimai, kurie laikomi mažareikšmiais konkrečiose ūkio subjektų veiklos srityse, ar tokių pažeidimų kriterijai nurodomi priežiūros institucijos teisės aktuose.*

- iii) Tais atvejais, kai patikrinimo metu naudojami **kontroliniai klausimynai** – už **reikalavimų**, kurie į juos neįtraukti, tikrintojui pažeidimus nustatant terminą pažeidimams pašalinti;

PASTABA: Už reikalavimų, kurie neįtraukti į kontrolinį klausimyną, nesilaikymą tikrinamiems ūkio subjektams poveikio priemonės netaikomos, išskyrus išimtinius atvejus, kai jos būtinos siekiant užkirsti kelią reikšmingos žalos ar pavojaus visuomenei ar aplinkai atsiradimui (t. y. kai tam tikras į kontrolinį klausimyną neįtrauktas aspektas tam tikromis aplinkybėmis yra esminis), taip pat siekiant užkirsti kelią ūkio subjekto elgesiui tyčia nesilaikyti teisės aktų reikalavimų, kai ūkio subjektas jau buvo įspėtas ir konsultuotas dėl jų nesilaikymo.

• Teisė **dalyvauti rengiant, keičiant ar periodiškai peržiūrint kontrolinius klausimynus**, o jeigu atitinkamai veiklos sričiai klausimyno nėra – skatinti kontrolinio klausimyno sukūrimą.

III. TIKRINAMO ŪKIO SUBJEKTO PAREIGOS:

1. Pareiga bendradarbiauti priežiūros institucijai atliekant patikrinimą:

- Įsileisti prisistačiusius tikrintojus į ūkinės veiklos vykdymo vietą, patalpas ar tikrinti numatytą teritoriją ir sudaryti sąlygas jų darbui;
- **Netrukdyti** tikrintojams **atlikti patikrinimo veiksmų**, imti bandomųjų mėginių, fiksuoti patikrinimo rezultatų garso, vaizdo fiksavimo ar kitomis priemonėmis;
- Tikrintojo reikalavimu **teikti paaiškinimus žodžiu ir (ar) raštu.**

2. Pareiga teikti informaciją:

- Patikrinimo metu **teikti** tikrintojo prašymu patikrinimui atlikti **reikalingą informaciją ir duomenis bei dokumentus** arba jų kopijas;
- Nesant galimybių informaciją ar dokumentus pateikti patikrinimo metu – juos **pateikti per tikrintojų nustatomą protingą terminą;**
- **Teikti teisingą ir išsamią informaciją.**

3. Pareiga vykdyti teisėtus priežiūros institucijos nurodymus:

- Teisės aktuose nustatytais atvejais **vykdyti priežiūros institucijos ar tikrintojo raštu nurodytas priemones** (laikinais sustabdyti vykdomą veiklą, pašalinti nesaugų produktą iš rinkos ir pan.);

- Tikrintojų nustatytais terminais **pašalinti nustatytus veiklos trūkumus ar teisės aktų pažeidimus**, įskaitant tuos, už kuriuos ūkio subjektui nebuvo taikytos poveikio priemonės.

PASTABA: Ūkio subjektai privalo vykdyti ir kitas, teisės aktais nustatytas, bet čia nepaminėtas pareigas ir nuolat užtikrinti, kad vykdoma ūkinė veikla atitiktų teisės aktų reikalavimus.

Jei turite klausimų, idėjų ar pasiūlymų dėl ūkio subjektų veiklos priežiūros optimizavimo, rašykite į: verslopreziura@eimin.lt.

Jei pastebėjote korupcijos apraiškų, susisiekite su **Specialiųjų tyrimų tarnyba** „Karštąja linija“ visą parą tel. (8 5) 266 3333 arba el. paštu pranesk@stt.lt